

TOPLUMSAL TABAKALAŞMA VE EŞİTSİZLİK

SOS304

KISA ÖZET

1.ÜNİTE Toplumsal Eşitsizlikler: Kuramsal Kapsam ve Metodolojik Yaklaşımlar

GİRİŞ

Nobel iktisat ödülü sahibi Profesör Joseph Stiglitz'in (2011) bildirdiğine göre, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) nüfusun en zengin %1'lik dilimi milli gelirin yaklaşık 1/4'ünü alırken, toplam servetin de %40'ı üzerinde kontrole sahip. Küreselleşme sürecinin "imparatoru" olarak anılan ABD'de gelir eşitsizliğinin eriştiği seviyeyi gözler önüne seren bu veri, daha dramatik bir sonucun göstergesidir; zira Profesör Stiglitz'e göre son 25 yıl boyunca ABD'de gelir eşitsizliği istisnasız bir şekilde büyümüş ve derinleşmiş bulunuyor. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) *Sosyal Adaletin Yeni Bir Evresi* adını taşıyan 2011 tarihli raporu, gelir eşitsizliğinin dünya çapında büyük bir sorun olduğunu gözler önüne seriyor: Dünya nüfusunun %80'i dünya zenginliğinin sadece %30'unu paylaşıyor. 2007 verilerine göre orta büyüklükte bir ülke nüfusu kadar kişinin (61 milyon kişi) toplam geliri, dünya nüfusunun yarısının (3.5 milyar kişi) toplam gelirine eşit durumda.

TOPLUMSAL EŞİTSİZLİĞİN SOSYOLOJİK ANLAMI

İnsanlığın eşitlik doğrultusundaki bitimsiz yönelimi olmasaydı, ihtimal ki, eşitsizlik, temel bir toplumsal olgu ve son derece önemli bir toplumsal sorun olarak da algılanmazdı. İnsanlığın sözü edilen tarihsel yöneliminde 18. yüzyılın ikinci yarısında patlak veren Amerikan ve Fransız Devrimleri ve bu devrimlerin yol açtığı siyasal gelişmeler, ayırt edici bir yere sahiptir. Bu devrimler, 16. yüzyıldan beri iktisadi planda gelişen yeni mülk sahibi (burjuva) sınıfın kendisini bir ulus olarak örgütleyerek siyasal iktidarı fethetme hamleleri olarak da nitelenebilir. *Burjuva devrimleri* adı verilen bu hamleler, aristokrat sınıf temeli olmayan Amerika'da İngiliz sömürgeciliğine karşı verilen bir bağımsızlık savaşı karakteri kazanmıştır; soylu aristokratların ana vatanı olan Fransa'da ise giyotin gibi araçların da devrede olduğu kanlı bir iç savaş olarak yaşanmıştır. Burjuva devrimlerinin fırtınalı yılları içinde, gerek bu devrimlerin düşünsel kaynaklarını hazırlayan gerekse de devrimlerin ortaya çıkardığı çok yönlü etkileri konu alan zengin bir literatür oluşmuştur.

Bunlar arasında konumuzla ilgisi bakımından ilk akla gelen isim **Jean-Jaquese Rousseau** ve onun orijinali 1755'de yayımlanan *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı* (1998) adlı eseridir. Bu öncü çalışmasında Rousseau iki tür eşitsizlikten söz eder; kendi terimleriyle ilki *doğal/fiziki* diğeri ise *siyasal/ahlakidir*. İktisat tarihçisi **Richard Henry Tawney**, bu amaçlar bakımından son derece uygun bir isimdir. Kendisi, Fabiancı düşünce akımının temellerini 19. Yüzyılda atanlarla, 20. yüzyılın ortalarına doğru "Beveridge Modeli" diye de bilinen sosyal güvenlik sistemiyle İngiltere'de gelişkin bir refah rejimi kuranlar arasında bir nevi köprü olmuştur. Tawney iktisadi liberalizmi ahlaki bakımdan eleştirirken siyasi liberalizmi sahiplenmiştir. Bu çizgisiyle İkinci Dünya Savaşı'nın bitimini takiben Avrupa'da kurulan ve "kapitalizmin 30 altın yılı" nitelemesiyle 1975'lere kadar uzanan refah devleti olgusunun ardında yatan reformist sosyal demokrasi yaklaşımının kurucu isimleri arasında yer almıştır.

EŞİTSİZLİĞİN SOSYOLOJİSİ

Geleneksel sosyoloji yaklaşımlarında toplumsal eşitsizlik konusunu çalışmak, sosyoloji disiplininin ayırt edici bir görevi olarak ele alınır. Zira geleneksel ele alışıta sosyolojiyi; *çoğulculuk* ve *eşitsizlik* gibi değişik toplumsal farklılaşma biçimlerinin, bunlar arasındaki karşılıklı ilişkilerin ve bunları üreten ve değiştiren koşulların yapısal çözümlemesini görev edinmiş bir disiplin olarak tanımlamak mümkündür. Geleneksel sosyoloji yaklaşımının *toplumsal farklılaşma* ko-

nusunu nasıl ele aldığı konusunda Blau'nun geliştirdiği kavramsal çözümleme çerçevesi fikir verebilir: Buna göre toplumsal farklılaşma dikey ve yatay olmak üzere iki temel aksa sahiptir; *yatay farklılaşma* çoğulculuk göstergesi iken *dikey farklılaşma* eşitsizliğe göndermede bulunur. Yatay farklılaşma, toplumun nominal parametreler itibarıyla farklı gruplarda yer alıyor olmasını ifade eder; dikey farklılaşma ise derecelendirilmiş parametrelerle dağıtılan toplumsal statülere göndermede bulunur. Bu noktada, yapısalci-işlevselci kuramın toplumsal yapı tanımını anımsamak gerekecektir: En basit tanımıyla *toplumsal yapı*, farklılaşmış toplumsal konumlardan teşkil eder; toplumsal konumlar insanların rol ilişkilerini ve dâhil oldukları grup ya da birlikleri belirler. Burada ana hatlarına yer verilen kavramsal çerçevenin birbirine rakip iki farklı politika yönelimini bünyesinde barındırdığı rahatlıkla söylenebilir.

Toplumsal eşitsizlik konusunun *toplumsal farklılaşma* üst başlığı altında değerlendirilmesi, konuyu normalleştiren ve meşrulaştıran bir etkiye sahiptir. Öte yandan toplumsal eşitlik doğrultusundaki arayış ve yönelimlere açık bir pozisyonun varlığından da söz edilebilir. *Yatay farklılaşmanın* artması çoğulculuğun gelişmesi şeklinde değerlendirilip desteklenirken, *dikey farklılaşmanın* artması ise bir olumsuzluk göstergesi olarak ifade edilmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıntıları arasından bir refah toplumu inşa etmeye koyulan İngiltere'de, **1950'li yılların** coşkusu içinde işlevselci sosyolog **Melvin Tumin**, toplumsal eşitsizliğin kendi toplumlarında ihmal edilmeyecek sayıda olumsuz etkisi olduğunu belirtmiştir. Yapısal-işlevselci sosyolojinin **1960'lı ve 1970'li yıllardaki** toplumsal tabakalaşma literatürüne bakıldığında ise aksi yöndeki kavramsallaştırmaların daha baskın olduğu görülecektir.

Bu yöndeki çalışmaların öncülerinden **Davis ve Moore** (1966, *aktaran* Saunders, 1990, s.57-58) iki kritik önerme formüle etmişlerdir: İlk olarak eşitsizlik ve tabakalaşma *evrensel*; insanların topluluk halinde yaşadığı tüm zamanlar için geçerli bir olgudur. İkinci olarak *eşitsizlik yapısal*; insanların öznel niyetlerinin ya da bilinçli tercihlerinin ürünü değildir; zira her toplum kendi varlığını sürdürmek bakımından kilit işleve sahip konumlarda yer alacak kişileri bu yönde güdülerken zorunlu olarak eşitsizlik de üretmek durumundadır.

Saunders işlevselci tabakalaşma kuramına dönük eleştirileri dört noktada tasnif etmiştir:

- İlki, işlevselci tabakalaşma kuramının "sanayi-öncesi toplumlara" uygun olmadığı yönündeki eleştirilerdir.
- İkincisi, mesleki ve yönetsel konumların "işlevsel önemi ve derecelenmesi" tezine dönük eleştirilerdir. Buna göre taşıdığı öneme atıfta bulunarak toplumsal konumları derecelendirmek işlevselci mantıkla da çelişecektir; çünkü her toplumsal konumun varlığı toplumsal bütündeki işlevine bağlıysa ve bu bütünlüklü sistem farklı işlevlere sahip parçaların organik birliğini ifade ediyorsa, bu durumda, işlevler arasında önem sıralamasına gitmek, organik bütünlük anlayışıyla çelişecektir.
- Üçüncü olarak insan doğasına yönelik örtülü kavramsallaştırmanın da savunulamaz olduğu ileri sürülmüştür. Davis ve Moore'un çalışmasında insan; doğası gereği bencil, kendi çıkarını en çoklaştırmaya dönük rasyonel davranışlar sergileyen, dolayısıyla da güdüleyici bir faktör sunmaksızın etkin çalıştırılması mümkün olmayan bir tür olarak tanımlanmıştır.
- Nihayet son olarak, kişisel becerinin toplumsal beceriye dönüşmesi için gerekli bulunan eğitim süreci de eleştiri konusu olmuştur. Hatırlanacağı gibi Davis ve Moore'un analizinde kilit pozisyonlar için gerekli eğitim süreci, fedakârca katlanması gereken zorlu bir süreçti ve bu fedakârlık karşısında bir ödül mekanizması olarak kilit pozisyonların kimi ayrıcalıklarla donanmış olması gerekirdi. Buradaki akıl yürütme, üst gelir grubu mensuplarının kişisel biyogra-

filerinde nasıl zengin olduklarını anlattıkları bölümlerdeki öyküleri fazlasıyla çağrıştırmaktadır.

EŞİTSİZLİĞİN SİYASETİ

Bilindiği gibi 1789 Büyük Fransız Devrimi ile birlikte eşitlik ve özgürlük idealleri sadece seküler bir içeriğe kavuşmamış, aynı zamanda tartışmasız bir siyasi meşruiyet de edinerek evrenselleşmiş, insanlığın ortak değerleri haline almıştır. Bununla birlikte liberal dünya görüşü eşitlik ve özgürlüğün doğası gereği çelişkili ve ayrık olduğu tezini ileri sürerek yaşanan tarihsel süreç üzerinde son derece etkili olmuştur. Liberal düşüncenin analiz birimi bireydir. Metodolojik olarak bu bireyin, tarihsel bir tipoloji ya da Weber'ci anlamda ideal-tip olmayıp, hipotetik (kurgusal) bir soyutlama olduğu belirtilmelidir. Liberal dünya görüşü için eşitlik ideali, birey doğasının bir karakteristiği değil toplum olmanın bir gerekliliği olarak mevcuttur. Dolayısıyla özgürlükten tümüyle farklı olarak eşitlik ilkesi, yasal müdahalelerle verilen/sağlanan bir düzenlemeyi gerektirir. Hukuk düzleminde bireysel özgürlükler temel hakları oluşturmakta, eşitlik ise tamamlayıcı mahiyetteki hakları oluşturur.

Hukuk dilinde bunlara *pozitif haklar* ya da *sosyal haklar* denir. Liberal dünya görüşü için eşitlik ilkesi, iktisadi ve toplumsal düzlemin değil, fakat siyasal ve hukuksal düzlemin konusudur; buradaki ilke de *yasalar önünde eşitlik* ilkesidir. *Fırsat eşitliği kavrayışının nasıl yorumlanması gerektiği konusunda liberal dünya görüşü içinde iki farklı tutumdan söz edilebilir.* Bunlardan *ilki* liberalizmden sosyal demokrasiye meyleden bir çizgide yer alırken, *diğeri* günümüzün ana-akım görüşü konumundaki neoliberalizme uzanır.

1. Liberalizmden sosyal demokrasiye uzanan çizginin görüşü kısaca şöyle özetlenebilir: Fırsat eşitliği ilkesini gerçekleştirebilmek için koşulları ya da şartları da mümkün mertebe eşit kılmak gerekecektir.
2. Diğer yanda ise neoliberalizme uzanan bir hat yer almaktadır; buna göre bireysel özgürlüklerin ve fırsatlarda eşitlik ilkesinin ideal toplumsal mekânı piyasadır.

NEOLİBERAL MEYDAN OKUMA VE TOPLUMSAL EŞİTSİZLİK

Yukarıda da özetlendiği gibi, **refah rejimi**, toplumsal eşitsizliklerle kapitalizm koşullarında mücadele etmeyi hedefemiş bir kamu politikası ve örgütlenmesidir. Refah rejiminin temel ilkesi piyasadaki bağımsızlaşmadır. Buna göre yurttaşlar işgücü piyasasındaki konumlarından bağımsız olarak belli bir yaşam standardına sahip olmak durumundadır. Piyasadan bağımsızlaşma derecesi, sosyal refah uygulamalarının da derecesini verir. Gosta Esping Anderson, piyasadaki bağımsızlaşma olgusunu *metasızlaşma* kavramı ile tanımlayarak, metasızlaşmanın derecesi ve yaslandığı mekanizmalar çerçevesinde farklı refah rejimi tipolojileri geliştirmiştir.

Neoliberalizmin felsefi temelleri için **Friedrich A. Hayek**, siyasi tezleri için **Robert Nozick** ve iktisat politikaları için ise **Milton Friedman**, bu üç referansı oluşturacaktır. **Hayek'e** göre piyasa toplumu, dar anlamda iktisadi ilişkiler alanı olarak değil, 16. yüzyıldan bu yana gelişimini sürdüren bir uygarlık olarak görülmelidir. Bireysel özgürlük, bu uygarlığın temelidir. Neoliberal düşüncesinin oluşumuna Hayek'in yaptığı katkı bir bütün olarak ele alındığında, refah devletine karşı son derece kategorik bir meydan okuyuşun mevcut olduğu görülecektir. Refah devleti anlayışını kategorik olarak reddeden bir akım olarak neoliberal pozisyonun oluşumunda Hayek'in yanı sıra Robert Nozick'in de kayda değer katkıları olmuştur.

TOPLUMSAL EŞİTSİZLİK ÇALIŞMALARINDA YENİ EĞİLİMLER

Batılı gelişmiş kapitalist ülkelerde 1980'li ve 1990'lı yıllardaki toplumsal eşitsizlik çalışmalarını kıyaslamalı bir tarzda inceleyen Lemel ve Noll çağdaş toplumsal eşitsizlik çalışmaları konusunda önemli sonuçlara ulaşmaktadır.

Lemel ve Noll'un bu çalışmada izini sorduğu sorular şöyle sıralanmaktadır:

- Toplumsal sınıf ve toplumsal tabakalaşmanın geleneksel kavramları, 1980 sonrası gibi kayda değer değişikliklerin yaşandığı yıllarda hala geçerliliğini korumakta mıdır?
- Bireyselleşme eğilimi eşitsizliğin geleneksel yapısını aşındırmakta mıdır?
- Eşitsizliğin yeni biçimleri eskisinin yerini mi almaktadır?
- Sosyal politikanın ve de sosyolojinin uzun yıllar en önemli konularının başında gelen toplumsal eşitsizlik konusu artık eski önemini yitirmekte midir? Lemel ve Noll'a göre, toplumsal plandaki köklü değişiklikler eşitsizlik konusundaki geleneksel bakış açısının da değişmesini beraberinde getirmiştir. Bunlardan *ilki demografik yapıdaki* muazzam değişikliklerdir. Bilindiği gibi gelişmiş Batı ülkelerinde ortalama insan ömrü uzarken doğum oranları azalmakta ve böylece nüfus hızla yaşlanmaktadır. Bu ise yaş gruplarının ve kuşakların göreceli statüleri ve ağırlıklarını değiştirmekte, *yaş ve kuşak* farklılığının yeni bir eşitsizlik biçimi olarak ortaya çıkmasının koşullarını hazırlamaktadır. *İkinci olarak, genel yaşam düzeyinde kaydedilen kayda değer iyileşmeden* de söz edilebilir. *Üçüncü olarak, son derece yaygın refah devleti uygulamalarının* da vurgulanması gerekir. Refah devleti uygulamalarının en genel sonucu kişileri piyasa koşullarına bağımlılıktan kurtarmaktır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Turner'ın aşağıda yer alan tablosunda özetlendiği gibi, liberal bakış açısı için eşitlik sorunu, birey temelinde ele alınması gereken yasalarla düzenlenmiş biçimsel yurttaşlık statüsü sorunudur; bu da en kestirme ifadesi ile yasalar önünde eşit olduğu varsayılan bireylere açık olan fırsatlara erişebilme sorunudur. Bu sorunun ideal çözümü de sözleşme ilişkileri ile işleyen kapitalist piyasa serbestisidir. Bu koşulların sağlanması durumunda toplumsal eşitsizliklerin varlığı bir sorun olmaktan çıkacaktır; çünkü sorun eşitsizliğin varlığı ile değil, yasal bir temele yaslanıp yaslanmaması ile ilgilidir; eğer toplumsal eşitsizliğe, yasalar önünde eşitlik ve fırsat eşitliği ilkelerinin çiğnenmesi kaynaklık etmiyor ise bu durumda eşitlik ilkesinin ihlali söz konusu edilemez.

Bu Özeti tamamını,Çıkmış Sorularını,Deneme Sorularını adresinize gönderiyoruz!...

Tıklayınız

<https://www.kolaysinavlar.com/toplumsal-tabakalasma-ve-esitsizlik-ady212u?search=SOS304U>